

Економічні науки

УДК 336.71

Масник Микола Орестович

студент-магістр

Львівського національного університету імені Івана Франка

Масник Николай Орестович

студент-магистр

Львовского национального университета имени Ивана Франко

Masnyk Mykola

Master of the

Lviv Ivan Franko National University

БАНКІВСЬКА СИСТЕМА УКРАЇНИ: СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

БАНКОВСКАЯ СИСТЕМА УКРАИНЫ: СОСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ

THE BANKING SYSTEM OF UKRAINE: STATE AND PROSPECTS OF DEVELOPMENT

Анотація. У статті розглянуто особливості реформування банківської системи в сучасних умовах, досліджено напрями забезпечення її стабільності. Проаналізовано основні проблеми банківської системи, а також проведено оцінку впливу макроекономічних чинників на неї.

Ключові слова: банківська система, банк, банківська ліцензія, прибутковість, ліквідність, платоспроможність.

Аннотация. В статье рассмотрены особенности реформирования банковской системы в современных условиях, исследованы направления обеспечения ее стабильности. Проанализированы основные проблемы банковской системы, а также проведена оценка влияния макроэкономических факторов на нее.

Ключевые слова: банковская система, банк, банковская лицензия, доходность, ликвидность, платежеспособность.

Summary. *In the article the peculiarities of the reform of the banking system in modern conditions, the investigated direction to ensure its stability. The basic problems of the banking system, and assessed the influence of macroeconomic factors on it.*

Key words: *banking system, Bank, banking license, profitability, liquidity, solvency.*

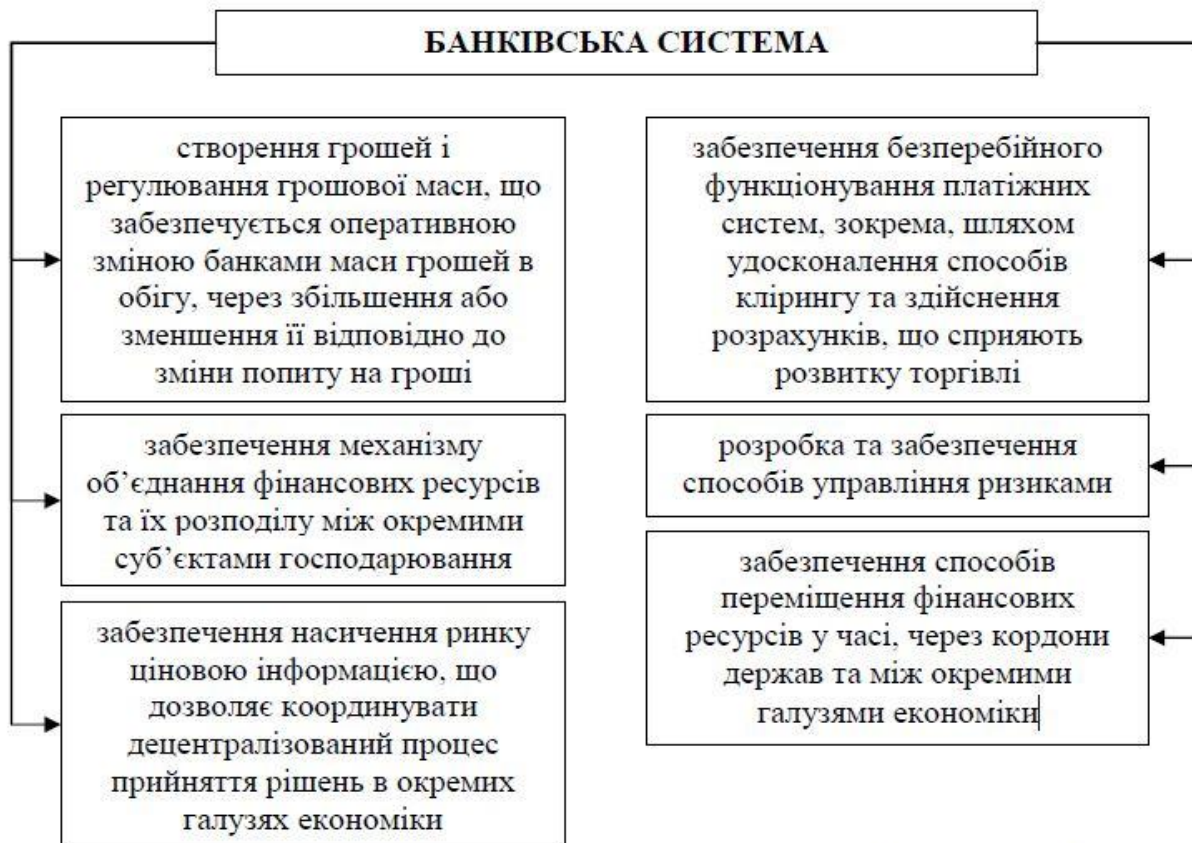
Постановка проблеми. В умовах перехідної економіки, на етапі формування та розвитку ринкових інститутів банківська система України перебуває на початкових етапах реалізації властивих їй стимулюючих можливостей. Так, сьогодні, нерозв'язаними залишаються такі проблеми як підвищення рівня капіталізації банків, ефективності функціонування банківської системи та способів оцінювання цієї ефективності, удосконалення державної стратегії розвитку банківського сектору, яка б сприяла її надійній та ефективній діяльності тощо. Тому банківська система потребує розробки фундаментальних та прикладних засад її подальшого зміцнення, усунення негативних проявів, які мають місце в сучасній банківській практиці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні та прикладні аспекти розвитку банківської системи України досліджували багато науковців та практиків, зокрема К. Ануфрієва, В. Афанасьєв, О. Дзюблук [4], О. Костюченко [2], М. Мальчик, О. Музика [1], А. Сомик, М. Славук [3] та багато інших. Проте, дане питання потребує подальшого вивчення в контексті відновлення довіри до вітчизняних банків з метою забезпечення фінансової безпеки держави.

Постановка завдання. Метою даної статті є аналіз сучасного стану і тенденції розвитку банківської системи України, а також обґрунтування

основних напрямів її стабілізації.

Виклад основного матеріалу дослідження. Перед початком дослідження сучасного стану банківської системи України необхідно звернути увагу на її роль у функціонуванні економіки країни та важливість для ефективного економічного зростання. Варто нагадати, що банківська система є невід'ємною складовою фінансової системи та економіки країни в цілому. Через банківську систему діє механізм розподілу фінансових ресурсів та грошових коштів, відбувається їх мобілізація та залучення в економічний обіг. Не менш важливою функцією банківської системи є кредитування економіки та забезпечення фінансової стабільності. Без залучення коштів населення у банківський сектор неможлива фінансова санація підприємств, які потребують фондів для функціонування і реструктуризації. Як елемент фінансової системи, банківський сектор бере участь у реалізації широкого спектру функцій зазначеної системи (рис. 1) [сформовано за даними 5, с.18].

Рис. 1. Напрями впливу банківської системи на фінансову сферу

При оцінці функціонування банківської системи країни основним критерієм ефективності банківської діяльності є стабільність економічного та фінансового стану банківських установ. Аналізуючи вплив банківської діяльності на розвиток національної економіки, важливим є вибір точних і правильних показників (індикаторів), на основі яких можна робити відповідні висновки і формулювати напрями подальшого розвитку банківського сектора національного господарства.

Банківська система України - це один із найрозвинутіших елементів господарського механізму, оскільки її реформування було розпочате раніше за інші сектори економіки, що визначалося ключовою роллю банків при вирішенні завдань переходу до ринку. Саме банки відіграють основну роль в утворенні оптимального середовища для мобілізації й вільного переливу капіталів, нагромадженні коштів для структурної перебудови економіки, приватизації й розвитку підприємництва.

Багато вчених розходяться в думках щодо трактування поняття "банківська система". Так, О. Музика під банківською системою розуміє сукупність банків різних видів і банківських інститутів, за допомогою яких акумулюються кошти та надаються клієнтам різноманітні послуги із приймання вкладів та надання кредитів [1].

На думку О. Костюченко банківська система - це розгалужена сукупність банків, банківських інститутів, фінансово-кредитних установ, що діють у межах єдиного фінансово-кредитного механізму на чолі з центральним банком і йому підпорядковуються. Вчений відносить до банківської системи і фінансово - кредитні установи, що не мають статусу банку [2].

В свою чергу М. Савлук зазначає, що банківська система - це законодавчо визначена, чітко структурована сукупність фінансових посередників грошового ринку, які займаються банківською діяльністю [3].

О. Дзюблюк визначає банківську систему як сукупність усіх банків

країни, які взаємодіють між собою, підпорядковуючись установленим нормам і правилам ведення банківської справи, з метою забезпечення можливості ефективного грошово-кредитного регулювання економіки, кредитно-розрахункового обслуговування господарського обороту, а також стабільної діяльності банківських установ [4].

Загалом діяльність банківської системи України спрямована на поліпшення обслуговування економіки, передусім - депозитно-кредитного та розрахункового обслуговування. Базою успішного реформування є зміцнення стійкості банків та розвиток конкуренції у фінансовому секторі. Саме системна стійкість банків забезпечує зростання довіри до них, а відтак приплив інвестицій у банківський сектор та розширення ресурсної бази банків. Посилення конкуренції у банківській сфері створює передумови для зниження вартості послуг, підвищення їх якості та зростання попиту реального сектора економіки.

На думку одних експертів, банківська система України може вважатися однією з кращих і найбільш захищених. Про це свідчать жорсткість норм сертифікації НБУ, домінування державних структур у питаннях технічної оснащеності, а також відносно небагата, у порівнянні з окремими зарубіжними країнами, статистика фінансових злочинів. Інші вважають, що комплекс банківських послуг у країні вимагає серйозних реформ, починаючи від законодавчого забезпечення, державного регулювання банківської діяльності і закінчуючи системою підготовки кадрів, а також функціями та повноваженнями служб безпеки.

Для з'ясування найбільш значимих проблем розвитку банківської системи, перш за все, необхідно дослідити особливості її становлення (табл. 1). Так, за останні 5 років кількість банків в Україні зменшилася близько на 50%. Варто відмітити, що за 2015 та 2017 роки кількість банків, які мають банківські ліцензії Національного банку України, скоротилася з 163 до 93 банків. Така ситуація викликана несприятливою комбінацією зовнішніх та

внутрішніх чинників, дія яких посилювалася накопиченими у попередні роки макроекономічними дисбалансами. Також протягом року було визнано неплатоспроможним 33 банки, по 17 з яких були прийняті рішення про ліквідацію.

Таблиця 1

Показники діяльності банків України

Рік	Кількість банків	Результат діяльності, млн. грн.
01.01.2010	182	-38 450
01.01.2011	176	-13 027
01.01.2012	176	-7 708
01.01.2013	176	4 899
01.01.2014	180	1 436
01.01.2015	163	-52 966
01.04.2015	148	-80 892
01.01.2016	117	1 254
01.01.2017	93	1 212
01.01.2018	82	1 301

Джерело: побудовано автором з використанням [7]

Від'ємний фінансовий результат діяльності банківського сектору сформувався насамперед за рахунок суттєвого збільшення обсягів відрахувань до резервів на можливі втрати від активних операцій.

До ключових проблем вітчизняної банківської системи варто віднести:

- 1) погіршення якості кредитного портфелю банків;
- 2) значні резерви за активними операціями;
- 3) низка невирішених питань, зокрема у податковій сфері тощо.

У монетарній сфері стабілізаційні дії НБУ було спрямовано, насамперед, на стабілізацію банківської системи, сприяння забезпеченню безперервного здійснення платежів та вчасного виконання зобов'язань перед вкладниками. З цією метою НБУ підтримував ліквідність банків як через надання нових кредитів рефінансування, так і шляхом перегляду

графіків їх повернення. Були лібералізовані вимоги до формування банками обов'язкових резервів, у тому числі через повне вивільнення коштів з окремого рахунку.

Для запобігання формуванню додаткового валютного тиску Національний банк фактично вивів з міжбанківського валютного ринку України найбільшого покупця іноземної валюти - НАК "Нафтогаз України", забезпечивши компанії доступ до іноземної валюти шляхом проведення адресних інтервенцій (на суму більше ніж 6,6 млрд. дол. США).

Для стабілізації ситуації на валютному ринку, у тому числі згладжування надмірних коливань обмінного курсу та заспокоєння азіотажних настроїв НБУ проводив валютні аукціони та цільові інтервенції для підкріплення кас банків іноземною валютою та задоволення потреб клієнтів банків (1.8 млрд. дол. США) та запровадив додаткові тимчасові регулятивні заходи щодо операцій з іноземною валютою.

З метою збереження довіри до банківської системи НБУ також значну увагу приділяв підтримці Фонду гарантування вкладів фізичних осіб.

В цілому сутність напрямів зміцнення вітчизняної банківської системи полягала у наступному:

- підвищено вимоги до капіталу нових банків до 500 млн. грн, та затверджено план підвищення власного капіталу банків з мінімального 120 млн. грн до 500 млн. грн.

- покращено процедури виведення банків з ринку. Зараз це дійсні міжнародні практики, які розроблено спільно с МВФ та Світовим банком.

- суттєво покращено процедуру моніторингу пов'язаних осіб та ввели жорстку процедуру розкриття кінцевих власників банків.

- значно підсилено відповідальність власників та керівництва банків за маніпулювання фінансовою звітністю та доведення банку до банкрутства.

- розробляються не лише законодавчі ініціативи щодо підвищення прав кредиторів, але й технічні механізми

- мінімізації ризиків для банків, як на етапі видачі кредиту так і на етапі його обслуговування [6].

Міжнародний досвід свідчить, що саме через державні банки влада більшості промислово розвинутих країн здійснює свою економічну політику, спрямовану на відновлення та розвиток економіки. По-перше, держава за їх допомогою може впливати на інвестиційний клімат: більш низькі відсотки за кредит у державних банках змусять і комерційні фінансові установи знизити процентні ставки. По-друге, через державні банки може виконуватись низка бюджетних програм. Зокрема, в контексті діяльності Державного ощадного банку України реалізовується програма компенсації вкладів і державних цінних паперів в установах колишнього Ощадного банку СРСР. По-третє, через посередництво державних банків держава може на пільгових умовах кредитувати програми енергозбереження, реформування житлово-комунального господарства, підтримки підприємництва і місцевих бюджетів, фінансувати будівництво.

На підставі цього цілком логічним виглядає той факт, що основним гравцем на ринку фінансових послуг багатьох країн залишаються державні банки. Специфікою власне державних фінансових установ є виконання ними особливих функцій – функцій, які не властиві комерційному сектору, або ж функцій, які є комерційно не вигідними для приватних фінансових установ, проте їх реалізація є необхідною умовою розвитку економіки держави. Специфічна мета, завдання та функції державних фінансових установ, що мають публічний характер, обумовлюють участь публічних фондів грошових коштів у статутних фондах державних установ, елемент державного управління ними, визначення критеріїв (індикаторів) ефективності їх діяльності на ринку та їх вплив на економіку країни в цілому тощо.

Принципово, що діяльність державних банків та інших фінансових інститутів за жодних умов не повинна заважати розвитку комерційного

сектора та ринковим перетворенням у країні. Навпаки, їх діяльність повинна сприяти та стимулювати такі процеси шляхом компенсації ще не сформованих ринкових механізмів. Як свідчить практика, держава, використовуючи державні банки, отримує можливість нейтралізувати ризики, характерні для економік, що розвиваються, зокрема, регулюючи питому вагу іноземного капіталу та його вплив на національну економіку; визначаючи ринкові стандарти з огляду на державні пріоритети, що в сукупності забезпечує економічну безпеку держави [8].

В Україні діють два державні банки – “Ощадбанк” (295,9 млрд грн) та “Укркрексімбанк” (224,8 млрд грн) [9]. Обидва за станом на 01.01.2018 за розміром активів входять до десяти найбільших, займаючи відповідно 2 та 3 місця [4]. ВАТ “Ощадбанк” на сьогодні є єдиним серед українських банків, який має закріплену законом державну гарантію збереження вкладів громадян і їх видачі на першу вимогу. Така гарантія створює певні переваги для банку в процесі залучення заощаджень, оскільки забезпечує вкладнику надійність, стабільність і впевненість у завтрашньому дні. Важливо зауважити, що сьогодні жодних стратегічних завдань у діяльності й розвитку державних банків в Україні не існує, вони працюють як звичайні універсальні комерційні банки. Але ж саме через державні банки влада мала б здійснювати свою економічну політику, спрямовану на відновлення та розвиток української економіки, тим більше, що в ці банки держава вклала понад 45 мільярдів гривень бюджетних коштів. Цікавим також є той факт, що, незважаючи на статус державного банку, в Ощадному банку України не обслуговується жодна бюджетна установа, окрім Пенсійного фонду України.

Висновки. Результати проведеного дослідження сучасного стану та розвитку банківської системи України свідчать про наявність у банків певних проблем, зокрема з ліквідністю та прибутковістю, що вкрай негативно впливає на забезпечення безперервності перебігу

відтворювальних процесів банківських установ і в той же час обмежує їх можливості щодо інвестування коштів в економіку країни й забезпечення тим самим безперервності відтворення на усіх його стадіях.

Вже сьогодні реформування банківської системи розпочато з НБУ: триває ліквідація непрофільних активів, проходить оптимізація чисельності персоналу, більш ніж вдвічі скорочено витрати на власне утримання у 2018 році. Але залишається нагальною необхідністю проведення наступних заходів:

- територіальне наближення банківських послуг до цільових груп;
- впровадження пріоритетних напрямів концентрації статутного капіталу;
- розроблення внутрішньобанківської нормативної бази;
- використання системного аналізу і прогнозування економічної та фінансової діяльності банківських структур.

Література

1. Музика О. Правовий статус банку / О. Музика, І. Білич // Підприємництво, господарство і право. - 2012. - № 3. - С. 61-63.
2. Костюченко О. А. Банківське право. Банківська система. Національний банк України. Комерційні банки. Розрахунково-кредитні операції. Ринок цінних паперів. Національне валютне законодавство. Банківська система зарубіжних країн. Інститут банківської таємниці : підручник / О. А. Костюченко. - 3-тє вид. - К. : Вид-во А.С.К., 2012. - 928 с.
3. Гроші та кредит : підручник / [М. І. Савлук, А. М. Мороз, М. Ф. Пуховкіна та ін.]; за заг. ред. М. І. Савлука. - К. : КНЕУ, 2011. - 602 с.
4. Дзюблюк О. В. Сутність банківської системи та її роль в економіці ринкового типу / О. В. Дзюблюк // Фінанси України. - 2011. - № 8. - С. 79-85.

5. Масленніков В.В. Зарубіжні банківські системи / В.В. Масленніков. – К.: Економіка, фінанси, право. – 2010. – №10. – С. 15-20.
6. Офіційний сайт національного банку України [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua>.
7. Банківська система України: виклики та перспективи [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua>
8. Пишний, А. Г. Правовий статус державних банків в Україні [Текст] : дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 “Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право” / Пишний А.Г. – Інститут законодавства Верховної Ради України. – К., 2008.
9. <https://news.finance.ua>